

Türk Oryantalizmi, Arap Dünyası ve İran

Türkiye'nin Ortadođu ile yakınlaşma politikası, başında son derece dostane terimler çerçevesinde ifade buluyordu. Sonra işler karıştı; İran-Suriye eksenini, Batı dünyasının hedefi haline geldi, Türkiye zor bir ikileme sürüklendi. Bu arada, İran için kullanılan dil de değişmeye başladı, muhafazakâr basın bu konuda, ABD dış politikası eksenli çevreler ile buluştu. İran politikaları için, 'Acem yalanı', 'Acem pazarlığı', 'Acem oyunu' lafları, bu ortamda medyada yaygınlık kazanmaya başladı. Bu terimler kuşkusuz yeni değil, ama kuşkusuz son derece itici ve düpedüz Oryantalist bir zihniyetin ifadesi.

Küçümseyen bakış

Diđer taraftan, 'Arap Baharı' sürecinde, bir tür 'Türk Oryantalizmi'nin Araplara ilişkin, başka bir yüzünün sergilenmeye başlandığı nedense gözlerden kaçıyor. İlk bakışta Arap ülkelerinde 'özgürlük' mücadelelerine destek ve sempati gibi görünen yorumlar, aslında bu ülkelerin tarihini, kültürünü ve siyasi deneyimlerini küçümser bir bakışı yansıtıyor. Bu bakışa göre, sanki Arap dünyası Osmanlı bu toprakları terk ettikten sonra ve hatta bu nedenle bir batağa saplanmış vaziyette. Dahası, sanki bu ülkeler, Osmanlı'nın çekilişinden sonra, tarihin dışında, derin dondurucuda kaldılar; bu esnada birkaç diktatörün elinde heba oldular, şimdi yeniden uyanışa geçtiler gibi takdim ediliyor. Oysa, Osmanlı döneminde Arap vilayetlerinin merkez ile ilişkisi coğrafî uzaklıklarına ve stratejik konumlarına göre büyük farklılık gösterdiği gibi, Osmanlı idaresi altında ve özellikle on dokuzuncu yüzyıl sonlarında ne halde oldukları sorgulanması gereken konulardır. Onu geçelim.

Tarihleri edilgen deđil

Diđer taraftan, bu ülkelerin, toplumların Osmanlı yönetiminden çıktıktan sonraki tarihleri hiç de, özellikle Arap Baharı sonrasında Batı basınının takdim ettiği gibi 'edilgen' ve 'statik' değildir. Modern Arap tarihi, sömürgeciliğe isyan, bağımsızlık mücadelesi ve sosyal mücadeleler ile dolu canlı bir tarihidir. Müslüman Kardeşler hareketi de bu canlı tarihin bir parçasıdır. Bugün geldikleri yeri sorgulayacaksa her şeyden önce Sođuk Savaş döneminde olanları masaya yatırmak gerekir ki bu da kimsenin işine gelmez.

Hal böyle iken, Cumhurbaşkanı Gül'ün BAE ziyaretinde, 'bölgede Osmanlı Meclis-i Mebusanı'ndan sonra ilk kez özgür seçimler yapıldığı' şeklindeki açıklaması çok talihsiz oldu. Her şeyden önce, Arap Baharı sonrasında demokratik seçim yapan iki ülke olan Tunus ve Mısır, o devirde (akim kalan birinci Meclis sonrasındaki, İkinci Meclis-i Mebusan) çoktan Fransız ve İngiliz nüfuzu altına girmişti. Tunus, bundan sonra kendi sömürge karşıtı mücadelesini başlattı. Mısır da, modernleşme hareketi Mehmet Ali Paşa idaresinde Tanzimat'tan önce başlamıştı. Sultan Abdülaziz döneminde oğlu İsmail Paşa resmen Hidiv olarak tanınarak, Hidivlik sistemi yani özerk yapısı, resmiyet kazandı. Mısır'da ilk seçimler de Hidiv İsmail devrinde 1866'da gerçekleşti. Bu seçimler ve benzerleri ve bu arada Osmanlı Meclis-i Mebusan seçimleri, bugün anladığımız manada demokratik seçimler değildir. Mısır'da ilk çok partili seçimler 1976'da Sedat döneminde gerçekleşti, gerçi bugüne kadar yapılan seçimlerin hepsi otoriter bir yapının sınırları çerçevesinde oldu, ama ona bakarsanız Mısır'da hâlihazırda yaşanan 'geçiş süreci' de belli kısıtlamaları olan çerçeveyi henüz tamamen ortadan kaldırmış değil.

Oryantalizm sorunu

Cumhurbaşkanı'nın yine Osmanlı Meclis-i Mebusanı'na gönderme yaparak bugünkü Ürdün Kralı'nın dedesi Abdullah'ın o Meclis'te mebus olduğunu hatırlatmış. Sonradan Ürdün Kralı olan Şerif Abdullah'ın mebus olması, takdir ederseniz demokratik seçimle değil, Hicaz Emiri Şerif Hüseyin'in oğlu olması hasebiyledir. Ayrıca son Osmanlı Meclis-i Mebusanı, Arap milliyetçiliği mensupları ile doludur. Arap mebuslar arasında ciddi fikir ayrılıkları olmasına karşın, Arap vilayetlerine (bugünkü deyimle), 'özerklik' konusu ağırlık kazanmıştı. Kısacası, Osmanlı geçmişine Arapların başına gelmiş en güzel şey gibi gönderme yapmak da, sonrasında Arapların bugüne kadar 'atıl toplumlar' olarak yaşadıkları iması da, hoş değil. Dahası, Oryantalizm sadece Batılıların sorunu değil, özellikle son zamanlarda

bir tür Türk Oryantalizmi de bölgeye Osmanlı geçmişı çerçevesinde giderek daha fazla bu biçimde bakıyor. Tam da bu nedenle, Arap baharı sürecinde, Oryantalizme karşı çıkıyormuş gibi yapıp aslında yeni bir Oryantalist dil kuran Batı Oryantalizmi ile buluşuyor.

Son olarak, Cumhurbaşkanımıza, özgürlük ve demokrasi çağrısı yaptığı yerin, 'Birleşik Arap Emirlikleri' olmasının tuhaflığını hatırlatmak isterim.